

УДК [373.3.016:51]:37.091.212

Л. Я. Чосік – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики природничо-математичних дисциплін початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

Підготовка студентів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках математики в початкових класах

Роботу виконано на кафедрі теорії і методики природничо-математичних дисциплін початкової освіти ВНУ ім. Лесі Українки

У статті проаналізовано можливості професійної підготовки студентів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики.

Ключові слова: форми організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, професійна підготовка студентів.

Чосік Л. Я. Подготовка студентов к использованию форм организации учебно-познавательной деятельности учеников на уроках математики в начальных классах. В статье проанализированы возможности профессиональной подготовки студентов к использованию форм организации учебно-познавательной деятельности младших школьников на уроках математики.

Ключевые слова: формы организации учебно-познавательной деятельности младших школьников, профессиональная подготовка студентов.

Chosik L. Ya. The Preparation of the Students to Using Different Forms of Organizing the Educational Learning Activities for Pupils at the Lessons of Mathematics in Junior Grades. The article gives an analysis of possibilities of professional preparation of the students to use different forms of organizing educational learning activities for junior learners at the mathematics lessons.

Key words: the forms of organizing the educational learning activities for junior learners, professional preparation of the students.

Постановка наукової проблеми та її значення. Особистісно-зорієнтований освітньо-виховний процес зумовлює пошук гнучких форм організації навчання, оскільки в довільно сформованих колективах учні різняться між собою інтересами до вивчення окремих предметів, рівнем навчальних можливостей. Тому проблема використання різних форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці займає одне з провідних місць у теорії навчання.

Ця проблема пов'язана: по-перше, з ускладненням завдань, що стоять перед сучасною школою, значним збільшенням обсягу та змісту освіти; по-друге, з нинішніми суперечностями між прискореним зростанням обсягу наукової інформації та обмеженими строками навчання; по-третє, із суперечністю між індивідуальним характером засвоєння навчального матеріалу й дидактичними формами діяльності класно-урочної системи.

У новій навчальній програмі для 1 – 4 класів загальноосвітніх закладів указано, що в результаті засвоєння змісту математики учні мають навчитися сприймати та визначати мету навчальної діяльності, організовувати власну діяльність для досягнення результату, добирати й застосовувати потрібні знання та методи діяльності для розв'язання навчального завдання [3]. Ці вміння формують в процесі використання різних форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці.

Вивчення досвіду вчителів-новаторів свідчить про те, що вмиле використання форм, видів навчально-пізнавальної діяльності учнів у їх оптимальному поєднанні має вирішальне значення для підвищення результативності навчально-виховного процесу.

Але в практичній діяльності вчителів початкових класів виникають труднощі під час вибору й використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках. Тому актуальною є проблема підготовки майбутніх учителів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках математики в початкових класах.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Різні аспекти загальнопедагогічної підготовки вчителя, підвищення її якості висвітлено в роботах О. Абдуліної, Ю. Чабанського, І. Зязюна, Л. Коваль, О. Мороза, Н. Тализіної та інших дослідників.

Зміст та методи дидактичної підготовки майбутніх учителів розкрито в дослідженнях В. Бондаря, П. Гусака, І. Лернера, В. Онищука, І. Підласого, О. Савченко та інших дидактів.

Питання спеціальної підготовки майбутніх учителів математики аналізують Г. Бевз, М. Богданович, М. Бурда, Н. Істоміна, М. Метельський, З. Слєпкань, А. Столяр, Л. Фрідман, П. Ерднієв та ін.

Однак недостатньо досліджено процес підготовки студентів до застосування форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках. Як показує практика, багато методистів і вчителів не використовують усієї різноманітності форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці, що зумовлено недостатньою професійною підготовкою майбутніх учителів.

Формулювання мети та завдань статті. Мета статті – проаналізувати можливості професійної підготовки студентів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики в процесі вивчення курсу «Методика викладання математики». Для реалізації цієї мети розв'язували такі завдання: виділити психолого-педагогічні умови професійної підготовки студентів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики; окреслити види навчальної роботи, що сприяють цій підготовці.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Навчально-пізнавальна діяльність учнів у масовій школі передбачає фронтальні, індивідуальні та колективні форми її організації, дослідженню яких присвячено значну кількість наукових робіт, відображено її і в сучасній літературі, яка стосується методики початкового навчання.

Форми навчально-пізнавальної діяльності досліджували поряд із проблемами формування знань та вмінь учнів (Я. П. Кодлюк, О. Я. Савченко та ін.); місцем індивідуалізації та диференціації в розумовому розвитку школярів (Л. С. Бартай, В. К. Буряк, В. І. Шулдик). Конкретні форми навчально-пізнавальної діяльності стали предметом дослідницької уваги багатьох сучасних педагогів (Ю. І. Мальований, А. Ф. Паламарчук, І. П. Підласий, М. М. Чередов та ін.).

У підготовці студентів навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів трактуємо з позицій загальнодіяльнісного підходу як діалектичну єдність двох аспектів – навчального та пізнавального, яка є основою змісту освіти молодших школярів (В. Давидов, Н. Тализіна та ін.).

Навчально-пізнавальна діяльність учнів початкових класів на уроках є інтегрованою цілісністю діяльності учителя й учнів, яку складають такі основні компоненти, як змістовий, цільовий, мотиваційний, операційний, результативний та контрольний-оцінюючий (В. Крутецький, Н. Метельський).

Тому поняття «організація навчально-пізнавальної діяльності» тлумачимо як взаємозв'язок, взаємодію учителя та учня, а також учнів між собою на уроках. Організація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики – це спеціальна упорядкованість навчально-пізнавальних дій учителя та учнів, яка відповідає меті навчання математики та відбувається у відповідному режимі із застосуванням різноманітних форм (Т. Ільїна, О. Савченко, Т. Шамова).

Форми організації навчання бувають індивідуальними (індивідуалізовані, індивідуально-фронтальні, індивідуально-групові) та колективними (колективно-фронтальні, колективно-групові, робота парами змінного складу) (В. Вихрущ, Ю. Мальований). Як відзначає М. В. Богданович, «навчання учнів математики на уроці організують у формі колективної фронтальної або індивідуальної самостійної роботи, застосовують також і групову форму навчання» [1, 88].

Під час вибору форм навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики слід ураховувати такі умови: зміст, ступінь складності, характер навчального матеріалу (за способом навчальної діяльності); характер форм організації навчально-пізнавальної діяльності, їхнього поєднання та взаємодії; типологію груп учнів, яку визначають на основі рівня підготовленості учнів, особливостей навчально-математичної діяльності молодших школярів, а також їхніх математичних здібностей; наявність в учнів досвіду самостійної роботи, роботи парами та групами; матеріальну базу класу; емоційно-психологічний стан класу, вчителя й окремих учнів [2].

Певну допомогу у виборі форм навчальної роботи надає підручник математики для початкових класів. Структура й методичний апарат підручника математики такі, що його можна ефективно використовувати як складовий елемент пояснення нового матеріалу; основний засіб організації навчальної діяльності учнів у процесі осмислення й закріплення нових знань та формування вмінь розв'язувати задачі; засіб обміну інформацією між учителем і учнями в умовах класно-урочної системи навчання [1].

Підготовку майбутніх учителів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів розглядаємо як цілісний процес. Ефективність цієї підготовки багато в чому залежить від організації системи навчання в педагогічному ВНЗ у процесі вивчення предметних методик.

Професійну підготовку майбутніх учителів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності розглядаємо в єдності та взаємозв'язку її компонентів, урахуваючи такі педагогічні умови: наявний рівень і готовність студентів до використання форм навчально-пізнавальної діяльності учнів; усвідомлення майбутніми вчителями важливості використання різних форм їх навчально-пізнавальної діяльності; здійснення відповідної підготовки студентів під час вивчення курсу «Методика викладання математики».

Усі ці умови взаємопов'язані, залежні одна від одної. Урахування їх забезпечує розуміння студентами цілей діяльності з вибору й використання різних форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, усвідомлення потреби їх використання, активне засвоєння відповідних знань, умінь і навичок. Крім того, це стимулює творчу ініціативу студентів, сприяє актуалізації потреби в цій діяльності, розвиває позитивне ставлення до педагогічної діяльності. Ми виходили з того, що слід майбутніх учителів залучати в різні форми організації навчально-пізнавальної діяльності, щоб у них формувалися відповідні уміння та навички.

Оскільки основна мета вищої освіти полягає у формуванні здатності до активної професійної діяльності, потрібно шукати можливості поєднання теоретичних знань студентів із їхніми практичними потребами, шляхи розширення можливостей застосування теоретичних знань у практичній діяльності студентів. Тому вивчення методики викладання математики має передбачати не лише оволодіння теоретичними знаннями згідно з програмою, але бути основою формування у студентів умінь використовувати різні форми навчально-пізнавальної діяльності.

Підготовку студентів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів доцільно проводити за двома напрямками: 1) через включення відповідних теоретичних знань; 2) через доцільне використання форм діяльності студентів у процесі вивчення курсу «Методика викладання математики».

У процесі вивчення теми «Форми організації навчання» студенти отримували відповідні теоретичні знання, їхню увагу звернуто на організацію груп в класі, урахування вікових особливостей учнів, диференціацію завдань, запропоновано зразки поєднання різних форм навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Під час практичних занять, лабораторних робіт проводили ділові ігри, спостереження уроків, організовано самостійну роботу студентів (аналіз літератури, уроків, вивчення досвіду вчителів, розв'язання педагогічних ситуацій, складання різнорівневих завдань тощо), застосовано різні форми навчальної діяльності студентів.

Під час педагогічної практики студенти мали змогу набути певний досвід роботи з вибору й використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики.

Вивчення, узагальнення педагогічного досвіду, використання на практичних і лабораторних заняттях із методики викладання математики різних форм організації навчально-пізнавальної діяльності сприяло професійному становленню майбутніх учителів, самовдосконаленню.

Залучення під час педагогічної практики до безпосередньої роботи з вибору й використання різних форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі навчання математики сприяє цій підготовці майбутніх учителів.

Студенти можуть реалізувати свої здобутки в процесі захисту курсових робіт, виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань, участі в роботі проблемних груп, наукових гуртків.

Отже, у студентів формується готовність до використання різних форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів: від сприйняття теоретичного матеріалу до застосування своїх знань і вмінь.

Отримані результати засвідчили, що система різноманітних форм навчальної діяльності студентів дає змогу поєднати набуті знання й уміння та підготувати майбутніх учителів до використання різних форм навчальної роботи з учнями початкових класів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження засвідчило, що проблема професійної підготовки студентів до використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів потребує теоретичних і практичних розробок щодо забезпечення готовності майбутніх учителів до використання форм навчально-пізнавальної діяльності учнів. Це дало змогу визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання форм навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках математики.

Дослідження показало, що в умовах ВНЗ існує можливість підготовки студентів до використання різних форм навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках математики. Відповідну роботу потрібно здійснювати через засвоєння теоретичних знань, доцільне використання форм навчальної діяльності студентів у процесі вивчення методики викладання математики та застосування різних форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках під час педагогічної практики.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, важливість і актуальність якої визначає потребу подальшого визначення організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективність професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до вибору та використання форм організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі навчання математики.

Список використаної літератури

1. Богданович М. Методика викладання математики в початкових класах : навч. посіб. / М. Богданович, М. Козак, Я. Король / М. Богданович, М. Козак, Я. Король. – 3-тє вид., переробл. і доп. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. – 336 с.
2. Овчинникова М. Анализ сущности индивидуальной и коллективной учебно-познавательной деятельности младших школьников / М. Овчинникова // Проблемы сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. ст. Вип. 3, ч. 2. – К. : Пед. преса, 2001. – С. 150–162.
3. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – К. : Освіта, 2012. – 390 с.

Статтю подано до редколегії
31.08.2012 р.